MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHNI RAQAMLI VA INTERAKTIV TEXNOLOGIYALARGA ASOSLANGAN USULLARI

Gulmira Rustamova Yoryigit qizi
Maktabgacha ta’lim kafedrasi dotsenti
Madina Turg‘unboyeva Xolmurza qizi
Guliston davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta’lim yo‘nalishi 1-bosqich magistranti
E.mail:madinaboyzakova@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishni raqamli va interaktiv texnologiyalarga asoslangan usullari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi.Tadqiqotning maqsadi maktabgacha ta’lim jaryonida zamonaviy raqamli vositalar orqali bolalarning nutqiy kompetensiyalarini shakllantirish samaradorligini aniqlashdan iborat. Tadqiqot metadologiyasida kuzatuv, taqqoslash, pedagogik tajriba-sinov va tahlil usullaridan foydalanildi.Natijalarga ko‘ra, interaktiv doskalar, multimediali taqdimotlar, audio va video materiallar, shuningdek nutqni rivojlantiruvchi mobil ilovalar bolalarning so‘z boyligini oshirish,bog‘lanishli nutqni rivojlantirish hamda to‘g‘ri talaffuz ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.Muhokama jarayonida raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar bolalarning nutqiy faolligi va muloqatga kirishish motivatsiyasini sezilarli darajada oshirishi aniqlandi.Xulosa sifatida, raqamli va interaktiv texnologiyalardan maqsadli foydalanish maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda samarali innovatsion pedagogik vosita ekanligi asoslandi.

Kalit so‘zlar: Axborot texnologiyalari, interaktiv mashg‘ulotlar, maktabgacha ta’lim, multimedia vositalari, nutq rivoji, pedagogik innovatsiyalar, raqamli texnologiyalar, til kompetensiyasi.

Abstract: This article analyzes methods for developing preschool children’s speech based on digital and interactive technologies from theoretical and practical perspectives. The purpose of the study is to determine the effectiveness of modern digital tools in forming children’s speech competencies in preschool education. Observation, comparative analysis, pedagogical experiments, and analytical methods were used in the research. The results show that interactive boards, multimedia presentations, audio and video materials, as well as speech development mobile applications significantly contribute to vocabulary expansion, coherent speech development, and correct pronunciation skills. The discussion reveals that technology-based activities increase children’s speech activity and motivation for communication. In conclusion, purposeful use of digital and interactive technologies is substantiated as an effective innovative pedagogical tool in developing preschool children’s speech.

Keywords: Digital technologies, information technologies, innovative pedagogy, interactive activities, language competence, multimedia tools, preschool education, speech development.

Maktabgacha yosh davri bolalar nutqini rivojlantirishda muhim bosqich hisoblanadi.”Nutq bolaning tafakkurini shakllantiruvchi asosiy vosita bo‘lib, uning ijtimoiy moslashuvini ta’minlaydi”.Shu bois maktabgacha ta’lim jarayonida nutqni rivojlantirish masalasiga alohida e’tibor qaratish zarur (F.Qodirova,2015). So‘ngi yillarda ta’lim tizimida innovatsion yondashuvlarning joriy etilishi maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish usullarini takomillashtirishni talab etmoqda.Ilmiy manbalarda”Zamonaviy texnologiyalar bolalarda nutqiy faollikni oshirish va mustaqil fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi” degan fikrlar ilgari surilgan.Ayniqsa, raqamli vositalar orqali tashkil etilgan mashg‘ulotlar bolalarning muloqotga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi (N.Shodiyeva,2017). Xususan, “Multimedia vositalari bolalarning eshitish,ko‘rish vanutqiy faoliyatini bir vaqtda faollashtiradi”, bu esa bog‘lanishli nutqning rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.Interaktiv o‘yinlar va raqamli resurslar nutqiy mashg‘ulotlarni qiziqarli va samarali tashkil etish imonini beradi(R.Mavlonova,2019). Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda maktabgacha ta’limda raqamli texnologiyalardan foydalanish pedagogik samaradorlikni oshiruvchi omil sifatida baholanadi.”Raqamli ta’lim muhiti bolalarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda individual sharoitni ta’minlash”,bu asosiy nutqni rivojlantirish jarayonini tizimli va maqsadli tashkil etishni yaratadi(G.Jumaniyozova,2022). Ilmiy manbalarda kompyuter texnologiyalari ta’lim jarayonining rivojlanishini tekshirish uchun keng e’tirof etilmoqda “Raqamli va interaktiv fikrlash bolalarda nutqiy faollikni kuchaytirib mustaqil fikrlash va muloqartin rivojlantiradi”(N.Yo‘ldosheva,2023). Interaktiv mashg‘ulotlar bolalarning so‘z boyligini va bog‘lanishli nutqni kuzatishda muhim pedagogik omil hisoblanadi(M.Xudoyberdiyeva,2024). Mehnat resurslari asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiladi.”Rag‘batlanadigan ta’lim bolalarning nutqiy faolligini oshiradi va

foydalanuvchi bilan muloqatga kirishish motivatsiyasini qayta tiklash qobiliyatini shakllantiradi”(D.Rahimova,2024). Katta maktabgacha yosh davri bolaning nutqiy rivojida eng muhim bosqich hisoblanib, aynan shu davrda so‘z boyligi, bog‘langan nutq va muloqat madaniyati faol shakllanadi(M.Turg‘unboyeva,2025).

Mazkur tadqiqotning maqsadi maktabgacha muassasada bolalar nutqini rivojlantirishda va interaktiv texnologiya asosida tashkil etilgan mashg‘uotlarning boyligi va bog‘lanishli nutqiy faolligi, so‘z bilan bog‘liq bo‘lgan nutqni rivvojlantirishdagi ilmiy ahamiyatini o‘rganish.

Tadqiqotning vazifalari:

1.Maktabgacha bolalar nutqini rivojlantirishga oid iliy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish;

2.Raqamli va interaktiv texnologiyalarning nutq rivojiga ta’sirini nazariy asoslash;

3.Raqamli texnologiya asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarning nutqiy faollikka ta’sirini aniqlash;

Tadqiqot gipotezasi:

Maktabgacha ta’lim jarayonida bolalar nutqini rivojlantirishda interaktiv texnologiya asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar an’anaviy usullarga nisbatan samaraliroq bo‘lib, natijada bolalar nutqiy faolligi, so‘z boyligi va bog‘lanishli nutqni rivojlanishi ko‘zda tutilgan.

Metodlar

Ushbu tadqiqot maktabgacha ta’lim tashkloti tomonidan olib borildiva unda katta maktagacha ta’lim bolalar ishtirok etdi.Tadqiqot metodlari bolalar nutqining holatini aniqlash, ta’lim jarayoniga innovatsion usullarni joriy etish hamda natijani aniqlash berdi.

1.Tadqiqotning birinchi bosqichida pedagogik kuzatuv metodi qo‘llanildi.Ushbu metodda bolalarning kundalik mashg‘ulotlar jarayonidagi nutqiy faolligi,so‘z boyligi grammatik tuzilmalardan bosqichma-bosqich va bog‘lanishli nutq ko‘rinishidagi tabiiy ta’lim muhiti kuzatildi.Bolalarda kompyuter va interaktiv doskalar yordamida mashg‘ulot samaradorligi yuqori qayd etildi,dastlabki diagnostik ma’lumotlar shakllantirildi.

2.Tadqiqot bo‘yicha tajriba-sinov metodikasi asosida nutqni rivojlantirishga va pedagogik amaliyotga joriy etildi.Tajriba jarayonida interaktiv o‘yinlar,multimediali taqdimotlar,audio va video materialar,nutqni rivojlantiruvchi resurslardan foydalanildi.Mashg‘ulotlarda bolalarning o‘z boyligini, to‘g‘ri talaffuz ko‘rinishini kuzatish va bog‘lanishli nutqni rivojlantirishga aloxida e’tibor qaratildi.Tajriba-sinov muntazam ravishda tartibga solinib borildi.Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilari pedagoglari bilan suhbatlar tashkil etildi.Ushbu suhbatlar orqali bolalar nutqini rivojlantirishda dastur va interaktiv texnologiyalardan foydalanish amaliyoti,mavjud muommolar va ularni bartaraf etish yo‘llari aniqlandi.Suhbat tajriba-sinov jarayonini aniqlashda muhim manba hisoblanadi.

3.Tadqiqot tahlil metodi yordamida tajribadan oldingi va tajribadagi bolalar nutqiy ko‘rsatkichlari solishtirildi.Ushbu metod orqali interaktiv texnologiyalar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarning samaradorlik darajasi baholandi.

4.Yakuniy bosqichda tahlil va umumlashtirish metodlari orqali to‘plangan ma’lumotlar tizimlashtirildi va ilmiy tekshirish qayta ishlanib,tadqiqot gipotezasining tasdiqlanish darajasi aniqlandi.Olingan manbalar asosida maktabgacha ta’lim amaliyoti uchun ilmiy tadqiqolar va metodik tavsiyalar ishlab chiqildi.

Natijalar

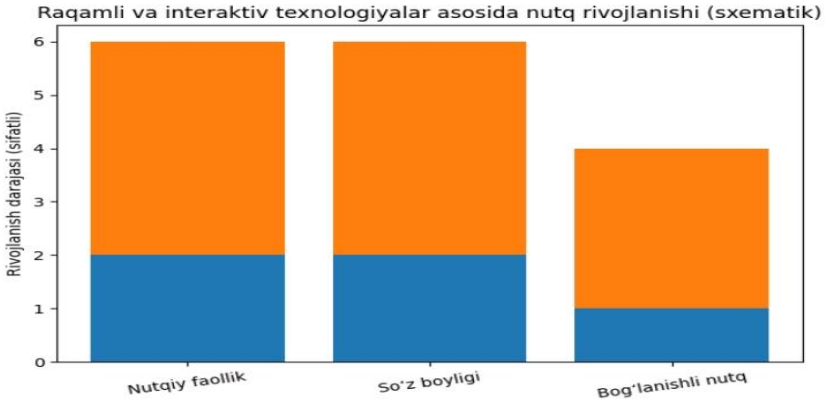
Ushbu tadqiqot pedagogik tajriba-sinov, kuzatuv, suhbat va tahlil metodlari asosida tahlil. Jarayon jarayonida va interaktiv texnologiyalar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotning maktabgacha bolalar nutqini rivojlantirishga asosiy bosqichma-bosqich o‘rganildi.

1.Pedagogik kuzatishuv metodi orqali mashg‘ulotlar jarayonida bolalarning nutqiy faolligi, muloqotga kirishish tezligi va so‘zlardan borish faolligi kuzatildi. Kuzatuv yordam shuni ko‘rsatadiki, reja va interaktiv mashg‘ulotlarga bolalar an'anaviy mashg‘ulotlarga nisbatan faolroq ishtirok etdi, savollarga javob va mustaqil fikr bildirishga intildi. Bu holat bolalarda nutqiy faollikning bosqichma-bosqich o‘zgarishini ko‘rsatish.

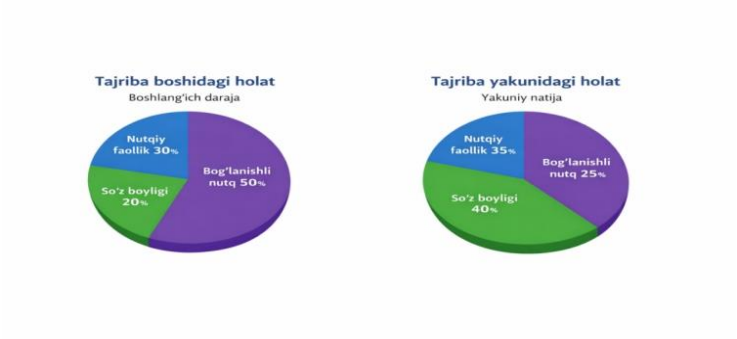
2.Pedagogik tajriba-sinov jarayonida interaktiv o‘yinlar, multimedia taqdimotlari, va video materiallar asosida nutqni rivojlantirishga yo‘naltirilgan mashg‘ulotlar tashkil etildi. Tajriba bolalarning yangi so‘zlarni tezda o‘zlashtirishi, ularning nutqida qo‘llashi va gap jarayonida faol qatnashishi kuzatildi. Tajriba yakuniga kelib, bolalarning boyligi va gap ko‘rinishida olingan natija qayd etildi. Ilmiy adabiyotlarda ta'minlangan, interaktiv texnologiyalar bolalarning lug‘aviy zahirasini samarali boshqarish.

3.Suhbat metodi orqali bolalarning mashg‘ulotlariga yordam berish va mashg‘ulotlarga munosabati o‘rganildi. Suhbat jarayonida bolalar o‘z harakatini erkin ifodalashga, savollarga to‘liq va harakat harakat qilgani aniqlandi. Bu esa kompyuter va interaktiv mashg‘ulotlar bolalarda muloqotga kirishish motivatsiyasini kuchaytirayotganini ko‘rsatmoqda.

4.Taqqoslash metodi asosida tajribadagi va yakunidagi nutqiy ko‘rsatkichlar solishtirildi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, tajribada bolalarning bog‘lanishli nutqini kuzatish, fikrni bayon qilish va hikoya ko‘rinishida ishlash siljishlar kuzatildi.(1-rasmga qarang). Ushbu kompyuter va interaktiv texnologiya maktabgacha bolalar nutqini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita yordam beradi.Umuman olganda, bolalar tadqiqoti va interaktiv texnologiya asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarning nutqiy faolligi, so‘z boyligi va bog‘lanishli nutqini rivojlantirishga ta'sir ko‘rsatishni ta'minlash. Olingan tadqiqot gipotezasining to‘g‘riligini tasdiqlaydi.(2-rasmga qarang)

1-rasm

Muhokama. Ushbu tadqiqotda maktabgacha bolalar nutqini rivojlantirishda kompyuter va interaktiv texnologiyalarning tashkiliy pedagogik kuzatuv, suhbat, tahlil va tajriba- lari orqali tahlil. 2-rasmda imkoniyatlar dumaloq diagrammalar shuni koʻrsatadiki, tajriba bolalarning nutqiy faolligi va soʻz boyligi past darajada boʻlgan boʻlsa, pedagogik mashgʻulotlar jarayonida oʻsish kuzatildi. Shu bilan birga, bogʻlanishli nutq koʻrsatmalari ham tajriba yaxshilangan. Nutqiy faollik boʻyicha tajriba boshida oʻtgan boʻlishiga qaramay, tajriba darajasida oshganligi kuzatildi. Bu bolalarning rejalashtirish va interaktiv texnologiyalar asosida tashkil etilgan mashgʻulotlarga faolroq jalb qilish bilan izohlanadi. Shu bilan birga, soʻz boyligi koʻrsatkichlarida ham paydo boʻlishi qayd etildi. Bolalar mashgʻulotlariga yangi soʻzlarni tezroq oʻzlashtirib, ularni nutqda erkin qoʻllashni amalga oshirish.Bogʻlanishli nutq koʻrsatkichlari ham tajriba yakunida yaxshilangan. Taqqoslash va suhbat metodlari orqali bolalarning fikrini bayon etish, qisqa hikoya va muloqotga kirishish jarayoni rivojlantirildi. Shu bilan, kompyuter va interaktiv metodlar bolalarning nutqiy koʻrinishini sifatliga xizmat qilishi aniqlandi.Diagramma koʻrinib turibdiki, pedagogik tajriba-sinovdan soʻng bolalarning nutqdagi rivojlanishidagi oʻz ish faoliyati, oʻyin va kompyuterlashtirilganni qoʻllash orqali erishilganligi aniqlandi. Bu esa tezani tasdiqlaydi: raqam va interaktiv texnologiya maktabgacha bolalar nutqini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita .Umuman olganda, tadqiqot shuni koʻrsatadiki, interaktiv va resurslar asosida tashkil etilgan mashgʻulotlar bolalarning nutqiy faolligi va bogʻlanishli dasturi, pedagogik amaliyotda ishlab chiqarishni keng joriyning ilmiy asosini beradi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot shuni koʻrsatadiki, maktabgacha va bolalar nutqini rivojlantirishda kompyuterda interaktiv texnologiyalar samarali pedagogik vositalar. Pedagogik kuzatuv, suhbat, baholash va tajriba-sinov orqali bolalarning nutqiy faolligi, soʻz boyligi va bogʻlanishli nutqi yuqori darajada oshgan. Bu esa inter mashgʻulotlarning koʻrinishidagi nutqini rivojlantirishda yordamni tasdiqlaydi.

1.Nutqiy faollik: tadqiqot shuni koʻrsatadiki, bolalarning nutqiy faolligi tajriba darajasida boʻlgan boʻlsa, pedagogik mashgʻulotlar oʻz oʻrnida kuzatildi. Bu raqam va interaktiv metodlarning bolalarni faol jalb xizmat qilganini koʻrsatadi.

2.Soʻz boyligi: Mashgʻulot xodimlari yangi soʻzlarni tez oʻzlashtirib, ularning nutqida erkin qoʻllashni bolalar. Shu orqali soʻz boyligi oʻrtacha va yuqori darajaga koʻtarildi, bu esa nutqdagi taraqqiyotni tasdiqlaydi.

3.Bog‘lanishli nutq: Taqqoslash va suhbat metodlari bolalarning fikrini bayon etish, qisqa hikoya va muloqotga kirishishni rivojlantirdi. Diagrammalardan ko‘rinib turibdiki, pedagogik tajriba-sinovdan so‘ng bog‘lanishli nutq ham yaxshilangan.

4.Tajribaviy samaradorlik: Raqamli va interaktiv texnologiya asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar bolalarning nutqidagi o‘sish va maqsadlarni aniq ko‘rsatadi. Shu bilan, gipoteza tasdiqlandi: interaktiv va kompyuter texnologiyalarida samarali pedagogik vosita.

Xulosadan kelib chiqib olingan tavsiyalar:

1.Pedagoglar maktabgacha bolalar bilan ishlashda va interaktiv metodlarni muntazam qo‘llashlari kerak.

2.Mashg‘ulotlar interaktiv o‘yin, multimedia taqdimotlar va suhbat metodlari bilan boyitilishi tavsiya etiladi, chunki bu bolalarning nutqi bilan tez va samarali rivojlantiradi.

3.Kelgusida maktabgacha bolalar nutqini saqlab qolish uchun interaktiv texnologiyaning xavfsizligini va tahlil qilish uchun qo‘shimcha quvvat olib borish zarur.

Umuman olganda, tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, kompyuter va interaktiv texnologiya maktabgacha bolalar nutqini rivojlantirishda samarali vosita, u pedagogik mashg‘ulotlarni yanada qiziqarli va natijalar beradi. Bu natija pedagogik amaliyotda interaktiv keng joriy etish va kelgusida bolalar nutqini yanada rivojlantirishni ochadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. F. Qodirova (2015). Nutq va tafakkur rivojlanishida maktabgacha yosh davri ahamiyati. Toshkent: Pedagogika.

2. N. Shodiyeva (2017). Zamonaviy texnologiyalar yordamida bolalarda nutqiy faollikni rivojlantirish. Toshkent: Innovatsiya.

3. R. Mavlonova (2019). Interaktiv o‘yinlar va multimedia ishlab chiqarishning rivojlanishidagi roli. Toshkent: Pedagogik ilm.

4. G. Jumaniyozova (2022). Raqamli texnologiya maktabgacha ta'limda pedagogik samaradorlikni oshirish omili. Toshkent: Fan va ta'lim.

5. N. Yo‘ldosheva (2023). Raqamli va interaktiv fikrlash bolalarda nutqiy faollikni oshirish. Toshkent: O‘qituvchi.

6. M. Xudoyberdiyeva (2024). Interaktiv mashg‘ulotlar orqali bolalarning so‘z boyligi va bog‘lanishli nutqini rivojlantirish. Toshkent: Innovatsion pedagogika.